

СУДОВИЙ ПРОЦЕС НАД ГЕНЕРАЛОМ МИРОНОМ ОМЕЛЯНОВИЧЕМ ТАРНАВСЬКИМ

Васьків Тарас Романович,
*аспірант кафедри всесвітньої історії
Прикарпатського національного університету імені
Василя Стефаника
vaskiv.taras1199@gmail.com
orcid.org/0009-0008-5048-0790*

Мета дослідження з'ясувати хід подій при розгляді судової справи над генералом М. Тарнавським. **Методологічною основою** є принципи об'єктивності, історизму, науковості та персоніфікації подій. У процесі написання статті було використано **методи** аналізу, синтезу, узагальнення, а також ретроспективний, хронологічний, просопографічний і порівняльно-історичний методи.

Наукова новизна полягає у висвітленні процесу над генералом М. Тарнавським та дослідженні дій С. Шухевича у своєму рішенні визнати невинним М. Тарнавського в державній зраді. Для цього спробуємо відтворити ситуацію, в якій опинився М. Тарнавський особисто, і Українська Галицька армія (далі – УГА).

Результати. Постать М. Тарнавського досить суперечлива в українській історії. Командувача УГА, який уклав сепаратну угоду з Добровольчою армією А. Денікіна, і зараз неоднозначно оцінюють вчені. Одні його вважають зрадником соборності, інші доводять, що в тій ситуації це був єдиний правильний крок для порятунку залишків галицького війська. Більшість міфів навколо постаті М. Тарнавського виникла в результаті недостатнього знайомства з його спогадами й документами судової справи генерала. Тому наше завдання полягає не тільки в дослідженні біографії командувача УГА, а й у подоланні заангажованих висновків історії його угоди з білогвардійцями. Це дозволить краще зрозуміти мотиви такого кроку М. Тарнавського і впливу на подальший розвиток українських визвольних змагань.

30 серпня 1919 р. об'єднане українське військо здобуло м. Київ, однак невдовзі зі столиці довелося відступати. В армії почалася епідемія тифу, нестача зброї та продовольства. Рятуючи армію, М. Тарнавський з власної ініціативи вислав делегатів для переговорів про перемир'я з Добровольчою армією генерала А. Денікіна. Самоправство обурило С. Петрушевича і М. Тарнавського було звільнено з посади командувача УГА та віддано під трибунал. У 1919 р. командувача УГА генерала М. Тарнавського судили за те, що він пішов на підписання угоди із Добровольчою армією А. Денікіна. М. Тарнавський врятував тією угодою життя сотням українських військових, які могли загинути у полоні. Військовий суд виправдав генерала М. Тарнавського, тому що під час судових засідань було чітко встановлено: йдучи на угоду, М. Тарнавський діяв в інтересах України, в інтересах УГА, в інтересах українських військових, в інтересах українців.

Висновки. Отже, висновки суду підтверджують невинність генерала М. Тарнавського та його оточення у державній зраді. Зважаючи на складне становище, в якій опинились об'єднані українські армії та неактивні дії з боку Директорії УНР, військове керівництво шукало шляхи вирішення проблем самостійно. Ця подія не перетворила учасників справи на зрадників національних інтересів, проте вона ускладнила і без того напружені стосунки між керівництвом ЗУНР та Директорії. Хоч офіційно акт Злуки не було денонсовано, по крайній мірі джерел, які б це підтвердили не знайдено, але подальші національні змагання українці вже вели порізно.

Ключові слова: М. Тарнавський, С. Шухевич, УГА, ЗОУНР, Директорія УНР, судовий процес.

THE TRIAL OF GENERAL MYRON OMELIANOVYCH TARNAVSKY

Vaskiv Taras Romanovych,
*Postgraduate Student at the Department of World History
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
vaskiv.taras1199@gmail.com
orcid.org/0009-0008-5048-0790*

The purpose of the research is to find out the course of events during the consideration of the court case against General M. Tarnavskiy. **The methodological basis** is the principles of objectivity, historicism, scientificity and personification of events. In the process of writing the article, **methods** of analysis, synthesis, generalization, as well as retrospective, chronological, prosopographic and comparative-historical methods were used.

The scientific novelty consists in the coverage of the trial of General M. Tarnavskiy and the study of S. Shukhevich's actions in his decision to acquit M. Tarnavskiy of treason. To do this, we will try to recreate the situation in which M. Tarnavskiy personally and the Ukrainian Galician Army (UGA) found themselves.

The results. The figure of M. Tarnavskiy is quite controversial in Ukrainian history. The commander of the UGA, who concluded a separate agreement with the Volunteer Army of A. Denikin, is still being evaluated ambiguously by scientists. Some consider him a traitor to the unity, others prove that in that situation it was the only correct step to save the remnants of the Galician army. Most of the myths surrounding the figure of M. Tarnavskiy arose as a result of insufficient familiarity with his memoirs and the documents of the general's court case. Therefore, our task is not only to study the biography of the UGA commander, but also to overcome the biased conclusions of the history of his agreement with the White Guards. This will make it possible to better understand the motives of M. Tarnavskiy's such a move and the impact on the further development of Ukrainian liberation struggles.

On August 30, 1919, the united Ukrainian army captured Kyiv, but soon had to retreat from the capital. A typhus epidemic began in the army, there was a shortage of weapons and food. Saving the army, M. Tarnavskiy on his own initiative sent delegates to negotiate an armistice with the Volunteer Army of General A. Denikin. The self-government outraged E. Petrushevich and M. Tarnavskiy was dismissed from the post of commander of the UGA and brought before the tribunal. In 1919, the commander of the UGA, General M. Tarnavskiy, was tried for the fact that he went to sign an agreement with the Volunteer Army of A. Denikin. With that agreement, M. Tarnavskiy saved the lives of hundreds of Ukrainian soldiers who could have perished in captivity. The military court acquitted General M. Tarnavskiy, because during the court hearings it was clearly established: in agreeing to the agreement, M. Tarnavskiy acted in the interests of Ukraine, in the interests of the UGA, in the interests of the Ukrainian military, in the interests of Ukrainians.

Conclusions. Therefore, the court's conclusions confirm the innocence of General M. Tarnavskiy and his entourage in treason. Considering the difficult situation in which the united Ukrainian armies found themselves and inactive actions on the part of the Directory, the military leadership was looking for ways to solve the problems independently. This event did not turn the participants in the case into traitors of national interests, but it complicated the already strained relationship between the WRUPR leadership and the Directory UPR. Although Zluka's act was not officially denounced, at least no sources were found that would confirm it, but subsequent national competitions were already held separately by Ukrainians.

Key words: M. Tarnavskiy, S. Shukhevich, UGA, WRUPR, Directorate of the UPR, legal process.

1. Вступ

Справа М. Тарнавського 12–13 листопада 1919 р. була складним судовим прецедентом. Вона висвітлювала сепаратну угоду головнокомандуючого УГА з представником ворожої Добровольчої Армії Півдня Росії – Н. Шилінгом. За цією справою генералові М. Тарнавському було висунуто звинувачення у державній зраді. Проте військовий трибунал під головуванням С. Шухевича виправдав його.

Мета дослідження – з'ясувати хід подій при розгляді судової справи над генералом М. Тарнавським. **Методологічною основою** є принципи об'єктивності, історизму, науковості та персоніфікації подій. У процесі написання статті було використано **методи** аналізу, синтезу, узагальнення, а також ретроспективний, хронологічний, просопографічний і порівняльно-історичний методи.

Наукова новизна полягає у висвітленні процесу над генералом М. Тарнавським та дослідженні дій С. Шухевича у своєму рішенні визнати невинним М. Тарнавського в державній зраді. Для цього спробуємо відтворити ситуацію, в якій опинився М. Тарнавський особисто, і УГА.

Аналіз історіографії та джерела. Діяльність генерала М. Тарнавського фрагментарно висвітлена в українській історіографії. Окремі сюжети про життя і діяльність генерала-четаря М. Тарнавського подано у науково-історичних та мемуарно-аналітичних працях міжвоєнного періоду В. Бачинського, Н. Гірняка, О. Думіна, О. Доценка, І. Мазепи, М. Капустянського, А. Кравса, Р. Купчинського, Д. Паліїва, С. Ріпецького, Л. Шанковського, С. Шухевича та інших. Незважаючи

на певну тенденційність спогадів та деяку їхню неузгодженість з фактологією, вони мають непересічну цінність. Особливо цінними є спогади самого генерала М. Тарнавського, його ад'ютантів Р. Купчинського, Д. Паліїва, В. Старосольського та фронтових старшин, які публікувалися здебільшого у виданнях «Червоної Калини». Якісно новим етапом дослідження життя і діяльності генерала М. Тарнавського став період – від 1991 р., із здобуттям Україною державної незалежності. Зусиллями істориків С. Литвина, М. Литвина, К. Науменка, Я. Тинченка і О. Колянчука з'явилися перші біографічні довідники, присвячені генералітету України першої половини ХХ ст., збірники біографічних нарисів, зокрема «Військова еліта Галичини» та ряд публікацій у періодичних виданнях про життєвий шлях і діяльність генерала М. Тарнавського.

Окремі аспекти діяльності генерала М. Тарнавського як воєначальника висвітлено у науково-історичних працях С. Макарчука, М. Кугутяка, В. Гордієнка, М. Ковальчука, Б. Якимовича, М. Литвина, В. Савченка, О. Сухого, М. Швагуляка, О. Павлишина, Р. Тимченка та А. Байла. Про нього з повагою згадують і сучасні польські історики М. Клімецький, З. Карпусь, М. Козловський, М. Кротофіл та ін., які досліджують польсько-українське воєнно-політичне протистояння 1918–1919 рр. Вони теж, безперечно, сприяли глибшому дослідженню проблеми.

2. Передумови підписання угоди М. Тарнавським з Добровольчою армією

Протягом 1919 р. українські національні сили намагалися військовим шляхом вибороти право

на власну державу. У жовтні–листопаді 1919 р. об'єднані західна область Української Народної республіки (далі – ЗОУНР) та Українська Народна Республіка (далі – УНР) знаходились у так званому «трикутнику смерті». З одного боку вони були оточені зовнішніми ворогами: військами Другої Речі Посполитої на заході, котрі хоч і не вели активних бойових дій, але залишалися загрозою насамперед для УГА; Червоною армією на півночі, та військами Добровольчої армії на сході. Крім того існував внутрішній ворог – епідемії, політичні інтриги та проблеми з постачанням забезпечення (Байло, 2009: 359).

У такій ситуації спроба переговорів з однією із сторін конфлікту була дуже необхідною. Намагання порозумітися з іншими країнами велися і задовго до цих подій. Директорія УНР у січні–лютому 1919 р. відправляла делегації в країни Антанти, метою котрих було легітимізувати право українців на свою національну державу. Велика Британія та Франція підтримали Омську Директорію на чолі з адміралом А. Колчаком.

У червні 1919 р. Директорія УНР на чолі з С. Петлюрою підписала перемир'я з урядом Другої Речі Посполитої. Та ці переговори проводилися без відома Диктатора ЗОУНР Є. Петрушевича. УГА, нічого не відаючи про ці переговори, провела в цей час «Чортківську оферзиву». Ці події не сприяли порозумінню українців і поляків з одного боку та не вселяли довіру у відносинах між ЗОУНР і Директорією УНР.

Одночасно велися спроби порозуміння з «червоною» Росією. 26 жовтня 1919 р. з м. Москви до м. Кам'янець-Подільського приїхала Делегація Фрідріха Платтена, щоб обговорити спільні дії з УНР проти А. Денікіна (Мазепа, 2003: 296). Ці переговори продовжувалися до початку листопада. Проте вони були зірвані угодою М. Тарнавського. УНР була готова обрати більшовиків як союзників в обмін на певні територіальні поступки (Яневський, 2003: 225). Водночас Раднарком під головуванням В. Леніна вже займався реалізацією своєї концепції «України більшовицької» і Директорія УНР знаходилася поза їхніми планами. Однак це не заважало час від часу відправляти до м. Москви делегації. Та всі спроби завершувалися безрезультатно. В. Ленін пояснював, що в Україні зараз відбувається громадянська війна і він тут не при справах. Більшовики вважали, що Директорія УНР має порозумітися з Українською Соціалістичною Радянською Республікою (далі – УСРР), котра де-факто була сателітом Москви.

Також ішлося і про варіант ведення переговорів і з «білою» Росією. Адмірал А. Колчак бачив необхідність розширення антибільшовицького фронту із залученням українських сил. Тому у вересні 1919 р. він радив своєму заступникові А. Денікіну знайти порозуміння з С. Петлюрою.

Проте Верховний головнокомандувач армії Півдня Росії впроваджував у життя концепцію «єдиної і неділимой Росії» і не сприймав серйозно ведення переговорів з українцями.

Об'єднані українські сили перебували в центрі протистояння між різними ворогуючими таборами і самі намагалися вести інтриги один поза одним. С. Петлюра надавав перевагу вести співпрацю з поляками, коли Є. Петрушевич розглядав А. Денікіна як найбільш оптимальний варіант, не бажаючи вести справу з Польщею (Павлишин, 2019: 72). Ці взаємні політичні ігри не могли не залишити свій слід і на армії також.

На чолі УНР знаходилися представники «лівого», соціалістичного табору, а ЗОУНР очолювали сили «центристського» націонал-демократичного руху. Також посада, яку обіймав Є. Петрушевич – диктатор, непокоїла наддніпрянське політичне керівництво. Щодо цього приводу Л. Шанковський вважав, що саме через цю причину матеріальна підтримка УГА Директорією УНР проводилася не в повному обсязі. «Уряд УНР увесь час побоювався, що “несоціалістичний” диктатор ЗОУНР “розжене” соціалістичний уряд УНР багнетами несоціалістичної Галицької Армії» (Шанковський, 1976: 19).

3. Причини підписання угоди

УГА станом на листопад 1919 р. переживала важкий спалах епідемії тифу, її боєздатність була доволі низькою і генерал М. Тарнавський шукав варіанти збереження життя своїх солдат. Директорія УНР після вересневого маніфесту, котрий проголошував продовжувати протистояння з А. Денікіним, у листопаді вже розглядали перемир'я з Добровольчою армією. Причиною зміни цього була складна ситуація, у якій опинилось об'єднане українське військо.

Під час засідання штабів УНР і ЗОУНР у м. Вінниці 28 жовтня 1919 р. та в м. Жмеринці 4 листопада 1919 р. обговорювалося питання про укладення перемир'я з Добровольчою армією. Начальна команда Галицької армії (далі – НКГА) потребувала термінових і конкретних дій, бо перебувала у складному становищі. Також ставлення до УГА з боку Денікіна відрізнялося від ставлення до армії УНР. УГА вважали екстериторіальною, а С. Петлюра для них був звичайним бунтівником.

Угоду між УГА та Добровольчою армією було укладено 5 листопада 1919 р. на станції Зятківці. Вона передбачала припинення вогню між сторонами та перехід українців-галичан під керівництво «Головного команданта збройних сил Півдня Росії» А. Денікіна (Доценко, 1923: 279). Важливим пунктом угоди було невикористання вояків УГА у боях проти армії Директорії УНР. М. Тарнавський постійно наголошував; що вчинив він це з метою порятунку армії, за яку він ніс пряму відповідальність

(Тарнавський, 1992: 136); (Процес, 1976: 24); (Шухевич, 1929: 101).

Така поведінка керівника НКГА М. Тарнавського не була новою для подій того часу. Ще навесні 1919 р. проявилось таке явище, як «отаманщина», коли певні частини військ Директорії УНР відходили та продовжували боротьбу проти тих, кого вони вважали ворогами. У С. Петлюри, в силу різних причин, не виходило вести ефективну комунікацію з військовою елітою. І з таким досвідом дії М. Тарнавського вже не здавалися такими драматичними.

4. Арешт і судовий процес

Через ці події Диктатор ЗОУНР Є. Петрушевич 6 листопада 1919 р. віддав наказ на зміщення з посади командувача НКГА генерала М. Тарнавського та замінив його генералом О. Микитою. 9 листопада 1919 р. було заарештовано всіх причетних до переговорів із Добровольчою армією та передано до військового трибуналу. Проте переговори НКГА з Добровольчою армією не припинилися. Вони продовжувалися, і вибрана делегація мала представляти УНР загалом (Доценко, 1923: 362).

Суд проти учасників переговорів проходив 13–14 листопада 1919 р. у м. Вінниці, головою військового трибуналу було призначено отамана С. Шухевича. Представником звинувачення в цій справі був поручник-суддя М. Калимон, захисниками виступали сотник-суддя С. Шалинський та отаман Е. Шепарович. Розпорядником суду був сотник-суддя Ю. Курдіяк. Підозрюваними у цій справі крім генерала М. Тарнавського також були: полковник А. Шаманек та отаман О. Лисняк. На розгляд суду виносилися два питання: чи справді ситуація в УГА була настільки складною, що постала необхідність піти на перемир'я з А. Денікіним; та чи була можливість до поступового відступу, оголошеного штабом головного отамана Директорії УНР 1 листопада 1919 р. (Процес, 1976: 24).

Отаман С. Шухевич не був прихильником таких таємних переговорів і переходу УГА під керівництво А. Денікіна. Він у своїх «Споминах» писав, що 5 листопада 1919 р. у ставці НКГА під час розмови на цю тему сказав М. Тарнавському: «Перехід української армії до Москалів, це крок, що може мати дуже далеко йдучі політичні наслідки: про це може рішати тільки уряд, а ніколи Начальна Команда» (Шухевич, 1929: 100).

Основним питанням на розгляді суду було вивчити можливості та ресурси УГА до продовження ведення боротьби (Процес, 1976: 24). Тобто розглядалося питання стосовно доцільності переговорів через небоєздатність армії. Свідок четар І. Гураль підтвердив недостачу в амуніції. Поповнення боезапасу проходило один раз у місяць, останнє було 21 жовтня 1919 р. якого вистачило

лише на кілька днів. Уся зброя була в поганому стані через постійне використання (Процес, 1976: 43). Поганий стан справ підтверджував також інший свідок, інтендант П. Хомич. Сотник-інтендант М. Гарасевич доповнив свідчення проблемами в поставках провізії та в теплому одязі.

На суді М. Тарнавський розповів, що розпочав переговори 25 жовтня 1919 р., коли відправив отамана О. Лисняка до ставки А. Денікіна. Офіційна причина – висловлення ноти протесту стосовно вбивства полонених донськими козаками. Таємною причиною до переговорів було укладення кількадечного перемир'я між воюючими сторонами. У своїх спогадах М. Тарнавський писав, що про ці переговори він особисто казав Є. Петрушевичу. С. Петлюрі генерал не довіряв (Тарнавський, 1992: 136).

Сам М. Тарнавський звинувачення у зраді відкидав, апелюючи на те, що угоди він не підписував, проте заявив, що мав право вести переговори та укладати договори як командант армії (Процес, 1976: 27).

Інший підозрюваний, полковник А. Шаманек підтверджував позицію М. Тарнавського. Своїми свідченнями на суді він охарактеризував ситуацію, у якій опинилась УГА, складною. Також він повідомив, що 28 жовтня 1919 р. ініціював нараду в м. Вінниці стосовно цього питання, де на порядку денному стояло перемир'я з А. Денікіним. Свої дії обґрунтував словами: «Коли не стане армії, тоді нема ніякого вигляду, або дуже малий – на удержання нашої держави» (Процес, 1976: 32). Але учасники конференції не дійшли до єдиного рішення.

Полковник-лікар, А. Бурачинський, котрий також виступав свідком у цій справі, заявив, що кількість хворих на тиф солдатів УГА на той час складала 10–11 тис., це становило близько 20–22% загальної армії (Процес, 1976: 37).

Наступним пунктом звинувачення було невиконання наказу до відступу для звуження фронту, яке видав штаб головного отамана Директорії УНР. Але реалізувати це не вийшло через снігопад, котрий ускладнив пересування потягів. Через складні погодні умови не змогли провести і евакуацію хворих, котрі на той час перебували в м. Немірові (нерозривний пробіл, в один рядок), за 13 км від лінії фронту.

Неможливість відступу підтверджував свідок – начальник штабу НКГА генерал Г. Ціріц. Він обійняв цю посаду після відставки А. Шаманека. Про М. Тарнавського він висловився таким чином: «Наколи хто небудь є правдивим зрадником, то мусить мати певну ціль, певну мету, а ця мета може бути тільки егоїстична. Я питаю: де є егоїстична ціль ген. Тарнавського? Я бачу в него тільки журбу про добро армії. Він не мав виходу і не мав

помочі від п. диктатора: низькі мотиви не руководили ним» (Процес, 1976: 53).

Свідок у справі четар Д. Паліїв у своєму виступі висловлювався про те, що М. Тарнавський пішов на такий шлях, щоб змусити керівництво до якихось дій. Адже що нарада в м. Вінниці, що в м. Жмеринці відтягала рішення в цій справі (Процес, 1976: 41). Він виключав звинувачення в антипатріотизмі підсудних, апелюючи, що знав їх достатньо добре.

Зі свого боку поручник Р. Ковальський у своїх свідченнях стверджував, що до такої ситуації було доведено армію проблемами в тилах, котрі Директорія УНР не могла вирішити. Він говорив: «Розвідчі старшини ворожих держав переїздили нашу вздовж і впоперек, як хотіли. Поліційний апарат підупав. Вороги знають про нас більше, як ми самі. Про деякі деталі й висновки довідався наш уряд доперва від переловлених звітів французької розвідки. Ворожа пропаганда робила своє. Ложні вістки гуляли довільно... Придніпрянські лікарі наприклад є всі денікінці, які тайно є зорганізовані, а коли я хотів одного арештувати, то він мені цинічно сказав, що тоді галицькі хорі пімруть без лікарської опіки» (Процес, 1976: 42–43).

А. Денікін, розуміючи всю складність ситуації, у якій опиналась УГА, намагався вплинути на НКГА заявами про готовність до наступу. У своєму підпорядкуванні Добровольча армія нараховувала 6 тис. багнетів, тоді як УГА могли організувати тільки 1,5 тис. Кавалерія денікінців становила 2,7 тис. проти 400 галичан-українців. Підтримка від Директорії УНР не надходила через складну ситуацію по лінії фронту й оточення об'єднаних українських сил білогвардійцями зі сходу та більшовиками з півночі. Для того щоб врятувати становище галицьких військ, було схвалено укласти угоду про перемир'я (Процес, 1976: 55).

Військовий трибунал під головуванням С. Шухевича виправдав підозрюваних у зраді, оскільки як факт зради не було доказано. Звинувачення було пред'явлено більшою мірою для того, щоб піддати сумніву боєздатність УГА. Саме з намаганням спростувати слова НКГА про складну ситуацію йшло звинувачення генерала М. Тарнавського у зраді. Проте суд підтвердив, що ситуація на фронті була близька до катастрофічної, і в цьому контексті було спростовано вину підозрюваних. Не так важко це підтвердити, знаючи, що ситуація, у якій опинились об'єднані українські армії, в сучасній історіографії часто називається як «трикутник смерті» (Байло, 2009: 360). Суд оперуючи інформацією від свідків і ситуації на фронті підтвердив неможливість виконання наказу на відступ чи на наступ і перерахував причини, через які це здійснити було неможливо: переповнені шпиталі; погані дороги; неможливість врятувати майно армії; обози були зайняті на інших ділянках (Процес, 1976: 68).

Судовий процес над М. Тарнавським та його близьким оточенням був доволі складним. Відомий історик В. Солдатенко із цього приводу писав: «Просто у стратегічних поглядах командування він виявився найдоцільнішим виходом із конкретної критичної ситуації» (Солдатенко, 2009: 21). Під час цього процесу було звільнено з-під варті генерала М. Тарнавського, полковника А. Шамакека й отамана О. Лисняка. С. Шухевич, будучи професійним юристом, хоча і без досвіду, не допустив, щоб із такою стратегією звинувачення було засуджено людину до смертної кари. Але разом із тим він не підтримував ці дії М. Тарнавського. Це свідчить про те, що вирок суду є доволі близьким до об'єктивного та неупередженого рішення.

Інформацію про підписання особисто М. Тарнавським угоди з А. Денікіним поширювали комуністи в міжвоєнний період, подаючи це як зраду, у газеті «Західна Україна», видавництво котрої було розташоване в м. Харкові, тодішній столиці УСРР (Ірач, 1930: 38). Спекулюючи на цьому питанні, Москва намагалась ускладнити взаємовідносини між представниками різних українських суспільно-політичних рухів, котрі перебували поза межами СРСР. Зокрема, у статті присвяченій новині про смерть М. Тарнавського, 1938 р. писалось, що ця ситуація у взаємовідносинах з А. Денікіним «не пошкодила тій пошані, що її мали всі до Його особи, – навіть ті, які ніколи не скривали свого негативного підходу до галицько-денікінської історії» (Генерал, 1939: 1).

Становище, у якому опинилася українська незалежна держава восени 1919 р. призводило до різних політичних інтриг в середині керівництва. З матеріалів суду видно, що Директорія УНР чекала на рішення Антанти на свою користь, делегати якої збирались у м. Бухаресті, щоб отримати військову допомогу і будь-які переговори вважались зрадою.

Сучасники тих подій неоднозначно ставилися до укладеної угоди УГА з Добрармією. Сам М. Тарнавський, виправдовуючись, зазначав, що насамперед він був відповідальним за боєздатність армії, а переговори носили суто військовий характер і не мали політичного підґрунтя. «Для мене договір з Денікіном був тільки хвилиною перешкодою, – зазначав генерал. – Я йшов на те зі свідомим розчисленням, що при першій сприятливій нагоді розірву хвилину залежність, в яку ми попали. Ніколи я не робив отих важливих кроків сам, але завжди радився мого оточення, й тому майже всі мої почини були висловом збірної волі старшинства» (Тарнавський, 1992: 143). Отже, ці слова підтверджують правильність дій генерала, який намагався ціною сепаратної угоди врятувати залишки українського війська.

Наддніпрянці ж вважали союз УГА з Добрармією зрадою. Зокрема, прем'єр уряду УНР

І. Мазепа заявив: «Зміст договору був страшний» (Мазепа, 2003: 307). Пізніше С. Петлюра в листі до Ю. Гуменюка відзначав: «Зрада галицької армії [...] поставила як мене так і уряд УНР перед непереможною ситуацією існування більш зміцнених ворожих сил, які не мали ні своїх «галичан» ні своїх «наддніпрянців», – а замість цього мали єдність і координацію національних зусиль» (Петлюра, 1956: 453). «Ця зрада нанесла останній і найдужчий удар урядові УНР і взагалі Українській революції, показавши перед народом жахливе обличчя буржуазної реакції», – писав М. Шаповал (Тимченко, 2013: 263).

5. Висновки

Отже, висновки суду підтверджують невинність генерала М. Тарнавського та його оточення в державній зраді. Зважаючи на складне становище, у якому опинились об'єднані українські армії, та неактивні дії з боку Директорії, військове керівництво шукало шляхи вирішення проблем самостійно. Ця подія не перетворила учасників справи на зрадників національних інтересів, проте вона ускладнила і без того напружені стосунки між керівництвом ЗУНР та Директорії УНР. Хоч офіційно акт

Злуки не було денонсовано, принаймні джерел, які б це підтвердили, не знайдено, але подальші національні змагання українці вже вели порізно.

М. Тарнавський – це людина з великої літери, справжній патріот своєї Батьківщини. З початком Української революції виступав за свободу рідного краю, мужньо вів за собою численні військові об'єднання, що очолював, а згодом і УГА. Договір УГА з Добрармією, який деякі дослідники вважають зрадницьким, був вимушеним кроком, на який пішов М. Тарнавський задля порятунку залишків власної армії в боротьбі з трьома ворогами: більшовиками, денікінцями й епідемією тифу. Невдале завершення боротьби українців за своє самовизначення перешкодили йому стати справжнім національним героєм, яким, безумовно, він є (Тимченко, 2013: 268).

Таким чином, комплексне використання мемуарних джерел зі здобутками вітчизняної та зарубіжної історіографії, передусім польської, дало змогу всебічно розкрити обрану проблему, поглибити розуміння тих процесів, що відбувалися на території Східної Галичини та Наддніпрянщини в досліджуваний період.

Література:

1. Генерал Мирон Тарнавський. *Діло*. 1939. Ч. 142. С. 1–2.
2. Тарнавський М. Спогади. Львів : Вечірня година, 1992. 163 с.
3. Доценко О. Літопис Української революції. Матеріали і документи до історії Української революції. Том II. Книга 4. Київ – Львів : накладом автора, 1923. 362 с.
4. Байло А. Тимчасовий союз УГА з Добрармією та його наслідки. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність : збірник наукових праць*. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. Вип. 18. С. 353–362.
5. Ірач М. Ганебні роковини. *Західна Україна*. 1930. № 3. С. 38–41.
6. Мазепа І. Україна в огні й бурі революції. Київ : Темпора, 2003. 607 с.
7. Павлишин О. Російський вектор зовнішньої політики Євгена Петрушевича. *Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років: Збірник наукових статей*. Вип. 14. Київ : Інститут історії України НАН України, 2019. С. 64–87.
8. Петлюра С. Статті, листи, документи. Нью-Йорк : Українська вільна академія, 1956. 482 с.
9. Процес генерала Мирона Тарнавського. Вінніпег : накладом хорунжого УСС Дмитра Микитюка, 1976. 72 с.
10. Солдатенко В. Осінь 1919 р.: доля об'єданого фронту. *Український історичний журнал*. Київ : Дієз продукт, 2009. Вип. 1 (№ 484). 238 с.
11. Тимченко Р. Мирон Тарнавський – командувач Української Галицької армії. *Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 рр.* 2013. С. 250–268.
12. Шанковський Л. Ген. Мирон Тарнавський і договір УГА з Доброармією Ген. Денікіна. *Процес генерала Мирона Тарнавського*. Вінніпег : накладом хорунжого УСС Дмитра Микитюка, 1976. С. 5–23.
13. Шухевич С. Спомини. Частина III. Від липня 1919 до січня 1920. Львів : Червона калина, 1929. 162 с.
14. Яневський Д. Політичні системи України 1917–1920 років: спроби творення і причини поразки. К.: Дух і Літера, 2003. 767 с.
15. Klimecki M. Polsko-ukraińska wojna o Lwów i Galicję Wschodnią 1918–1919. Warszawa, 2000. 291 s.

References:

1. General Myron Tarnavskiy [General Myron Tarnavskiy]. *Dilo*, 1939., ch. 142, pp. 1–2 [in Ukrainian].
2. Tarnavskiy, M. (1992) Spohady [Memoirs]. Lviv: Vechirnia hodyna. 163 p. [in Ukrainian].

3. Dotsenko, O. (1923) Litopys Ukrainskoi revoliutsii. Materialy i dokumenty do istorii Ukrainskoi revoliutsii [Chronicle of the Ukrainian Revolution. Materials and documents for the history of the Ukrainian revolution]. Tom II. Knyha 4. Kyiv – Lviv: nakladom avtora. 362 p. [in Ukrainian].
4. Bailo, A. (2009) Tymchasovi soiuz UHA z Dobrarmiieiu ta yoho naslidky [The temporary union of UGA with Dobrarmia and its consequences]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist : Zbirnyk naukovykh prats*. Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy, Vyp. 18, pp. 353–362 [in Ukrainian].
5. Irach, M. (1930) Hanebni rokovyny [Shameful years]. *Zakhidna Ukraina*, 1930, № 3, pp. 38–41 [in Ukrainian].
6. Mazepa, I. (2003) Ukraina v ohni y buri revoliutsii [Ukraine is in the fire and storm of revolution]. Kyiv: Tempora. 607 p. [in Ukrainian].
7. Pavlyshyn, O. (2019) Rosiiskyi vektor zovnishnoi polityky Yevhena Petrushevycha [Yevhen Petrushevich's Russian vector of foreign policy]. *Problemy vyvchennia istorii Ukrainskoi revoliutsii 1917–1921 rokiv: Zbirnyk naukovykh statei*. Vyp. 14. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. pp. 64–87 [in Ukrainian].
8. Petliura, S. (1956) Statti, lysty, dokumenty [Articles, letters, documents]. Niu-York: Ukrainska vilna akademiia. 482 p. [in Ukrainian].
9. Protses henerala Myrona Tarnavskoho [The trial of General Myron Tarnavskiy]. Vinnipeg: Nakladom khorunzhoho USS Dmytra Mykytiuka, 1976. 72 p. [in Ukrainian].
10. Soldatenko, V. (2009) Osin 1919 r.: dolia obiednanoho frontu [Autumn 1919: the fate of the united front]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. Kyiv: Diiez produkt. Vyp. 1 (№ 484). 238 p. [in Ukrainian].
11. Tymchenko, R. (2013) Myron Tarnavskiy – komanduvach Ukrainskoi Halytskoi armii [Myron Tarnavskiy is the commander of the Ukrainian Galician Army]. *Problemy vyvchennia istorii Ukrainskoi revoliutsii 1917–1921 rr*. P. 250–268. [in Ukrainian].
12. Shankovskiy, L. (1976) Hen. Myron Tarnavskiy i dohovir UHA z Dobroarmiieiu Hen. Denikina [Gene. Myron Tarnavskiy and the agreement of the UGA with the Good Army Gen. Denikin]. *Protses henerala Myrona Tarnavskoho*. Vinnipeg: nakladom khorunzhoho USS Dmytra Mykytiuka. pp. 5–23 [in Ukrainian].
13. Shukhevych, S. (1929) Spomyny. Chastyna III. Vid lypnia 1919 do sichnia 1920 [Memories. Part III. From July 1919 to January 1920]. Lviv: Chervona kalyna. 162 p. [in Ukrainian].
14. Yanevskiy, D. (2003) Politychni systemy Ukrainy 1917–1920 rokiv: sproby tvorennia i prychny porazky [Political systems of Ukraine 1917–1920: creation attempts and causes of defeat]. Kyiv: Dukh i Litera. 767 p. [in Ukrainian].
15. Klimecki, M. (2000) Polsko-ukraińska wojna o Lwów i Galicję Wschodnią 1918–1919. Warszawa. 291 s. [in Poland].

Стаття надійшла до редакції 13.11.2023
The article was received 13 November 2023